

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет комп'ютерних наук
Кафедра дизайну

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ШРИФТИ

Спеціальність 022 «Дизайн»
Спеціалізація 022.01 «Графічний дизайн»
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Розробник
Завідувач кафедри розробника
Завідувач кафедри спеціальності
Гарант освітньої програми
Декан факультету комп'ютерних наук
Начальник НМВ

Одробінський Ю. В.
Одробінський Ю. В.
Одробінський Ю. В.
Одробінський Ю. В.
Бойко А. П.
Шкірчак С. І.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Шрифти	
Галузь знань	02 «Культура і мистецтво».	
Спеціальність	022 «Дизайн»	
Спеціалізація	022.01 «Графічний дизайн»	
Освітня програма	Графічний дизайн і реклама	
Рівень вищої освіти	Бакалавр	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	2	
Навчальний рік	2024/2025	
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма
	3	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	4 кредитів / 120 годин	
Структура курсу: – лекції – лабораторні – годин самостійної роботи здобувачів вищої освіти	Денна форма	Заочна форма
	15	
	45	
	60	
Відсоток аудиторного навантаження	50%	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)	–	
Форма підсумкового контролю	Іспит	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст дисципліни спрямовано на опанування знаннями та набуття вмінь та навичок у проєктуванні шрифтових композицій за відповідністю змісту тексту та стилевих параметрів шрифту. Теоретичні та практичні знання, що отримано під час вивчення курсу, складають комплексну систему, що є основою базою майбутньої професійної діяльності в галузі графічного дизайну.

Мета: формування знань щодо розмаїття шрифтових гарнітур, закономірностей побудови літер шрифту, доцільності використання рукописних шрифтів.

Завдання:

- опанувати вміння обирати стиль у процесі розробки шрифтових композицій. Виявляти можливості змін та трансформації шрифтів для застосування в об'єктах графічного дизайну і реклами;
- сформулювати усвідомлення про шрифт та інформаційні носії з його застосуванням як про особливий вид графічного мистецтва;
- на практиці оволодіти навичками побудови шрифтових композицій за різними видами шрифтів;

- сформувати уявлення про шрифт як складову образно-знакової системи, принципів класифікації, утворення угруповань. Визначається роль шрифтів у створенні асоціативних характеристик візуальних повідомлень;
- сформувати вміння та навички відтворення характерних особливостей шрифтів, створення шрифтових композицій з варіюванням образними властивостями шрифтів;
- сформувати вміння працювати з різними інструментами, матеріалами та техніками рукописного шрифту;
- сформувати навички аналізувати властивості елементів літер та змінювати їх відповідно до мети графічної роботи.

Взаємозв'язки з іншими дисциплінами

Пререквізити:

базується на якості засвоєння теоретичних положень та практичних навичок з дисциплін «Історія мистецтв», «Рисунок і скетчинг».

Пореквізити:

є базою для вивчення дисциплін: «Типографіка і леттеринг», «Дизайн-проектування».

Предмет: сутність процесів формотворення шрифтів і шрифтових гарнітур та використання їх у візуальних комунікаціях у їх найповнішому значенні, як інтегрованого процесу, в якому поєднуються логічно-раціональне мислення і художня творчість.

В результаті вивчення дисципліни здобувач вищої освіти отримує:

Загальні компетентності:

- ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК1. Здатність застосовувати сучасні методики проектування одиничних, комплексних, багатофункціональних об'єктів дизайну.
- СК5. Здатність застосовувати знання історії українського і зарубіжного мистецтва та дизайну в художньо-проектній діяльності.
- СК15. Здатність майстерно використовувати типографіку як ключовий інструмент візуальної комунікації у друкованих, цифрових та кінетичних проєктах.

Програмні результати навчання:

- ПРН1. Застосовувати набуті знання і розуміння предметної області та сфери професійної діяльності у практичних ситуаціях.

- ПРН6. Усвідомлювати відповідальність за якість виконуваних робіт, забезпечувати виконання завдання на високому професійному рівні.
- ПРН 22. Використовувати шрифти та леттеринг для посилення візуальної комунікації у різних проєктах.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма:

№	Теми	Лекції	Практичні (лабораторні, півгрупові)	Самостійна робота
1	Вступ. Історичні передумови створення елементів кодування мови	2		2
2	Елементи та конструктивні ознаки літер	2	2	6
3	Зміни у характері накреслення шрифтів	2	2	6
4	Фінікійський алфавіт Писемність стародавньої Греції та Риму	2	4	6
5	Шрифти Середньовічної Європи	4	10	12
6	Слов'янська писемність	3	16	16
7	Особливості створення монограми		3	4
8	Особливості створення каліграми		8	8
	Всього за курсом	15	45	60

4. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1 План лекцій

№	Тема заняття / план
1.	Лекція 1. Вступ. Історичні передумови створення елементів кодування мови Образні та системні властивості шрифтів у інформаційному середовищі. Огляд історично сформованих способів кодування думок. Конструктивний та рублений типи шрифтів, їх відмінності. Піктографічна та ідеографічна писемності. Палеолітичні малюнки та їх зміст. Шумерський клинопис, вузликове письмо, трипільські знаки. Види давньоєгипетського письма. Форма і контрформа літер та вимоги до її графічного відтворення.

2.	Лекція 2. Елементи та конструктивні ознаки літер Конструктивні мікроелементи літер. Їх модульність. Основні та допоміжні штрихи, видозміни, залежно від технік написання. Внутрішній простір та насиченість літер. Зміна характеру літер залежно від елементів мікроструктури. Термінологічний апарат.
3.	Лекція 3. Зміни у характері накреслення шрифтів Серіфи та їх види. Способи утворення серіфів. Вплив серіфів на характер сприйняття літер. Основні штрихи та можливості їх видозміни для забезпечення образних властивостей шрифту.
4.	Лекція 4. Фінікійський алфавіт. Писемність стародавньої Греції та Риму Історична доба та її вплив на формування характеру шрифтів. Поняття стилів. Ознаки історичної доби та характеру відношення до неї графічного об'єкта. Варіанти поєднання різних писемностей. Витоки літерно-алфавітної писемності: семітська писемність; фінікійський алфавіт. Грецьке письмо, капітальне квадратне, рустичне, унціальне та напівунціальне.
5.	Лекція 5. Шрифти Середньовічної Європи Писемність раннього середньовіччя - готична писемність. Різновиди виконання. Розвиток писемності. Скрипторії, поява абревіатур; каролінгський та меровінзький мінускули; гуманістичний мінускул; текстура; фактура; ротундра; бастардне письмо; швабське письмо. Ломбардські версали. Перший набірний друкарський станок Йоганна Гутенберга.
6.	Лекція 6. Слов'янська писемність Закріплення знань про специфіку накреслення конструктивних елементів літер і вимоги до накреслення знаків абетки слов'янської писемності зі свідомо визначеними характеристиками кирилиці, уставу, напівуставу, скоропису, в'язі. Особливості написання тайнопису. Принципи створення лігатури, каліграми і монограми.

4.2. План практичних (семінарських, лабораторних, підгрупових) занять

№	№ зан.	К-ть год.	Тема заняття
1.	1	2	Лабораторна робота №1. Гротеск. Рублений шрифт. Виконати побудову літер згідно прикладу.
2.	2	2	Лабораторна робота №2. Антиква. Виконати побудову літер римського капітального шрифту «Квадрата» із серіфами згідно прикладу.
3.	3	2	Лабораторна робота №3. Набуття навичок із побудови та зміни літер шрифту «Рустика».

4.	4	2	Лабораторна робота №4. Набуття навичок з побудови літер та написання середньовічних шрифтів: каролінгський мінускул.
5.	5	2	Лабораторна робота №5. Набуття навичок з побудови літер та написання середньовічних шрифтів: шрифт швабахер.
6.	6	2	Лабораторна робота №6. Набуття навичок з побудови літер та написання середньовічних шрифтів: текстура і фрактура.
7.	7	2	Лабораторна робота №7. Набуття навичок з побудови літер та написання середньовічних шрифтів: шрифт бастарда.
8.	8	2	Лабораторна робота №8. Набуття навичок з побудови літер та написання середньовічних шрифтів: шрифт ротунда.
9.	9	2	Лабораторна робота №9. Набуття навичок накреслення конструктивних елементів літер абетки слов'янської писемності зі свідомо визначеними характеристиками: шрифт кирилиця.
10.	10	2	Лабораторна робота №10. Набуття навичок накреслення конструктивних елементів літер абетки слов'янської писемності зі свідомо визначеними характеристиками. Написання афоризму використовуючи шрифт кирилиця.
11.	11	2	Лабораторна робота №11. Набуття навичок накреслення конструктивних елементів літер абетки слов'янської писемності зі свідомо визначеними характеристиками: шрифт в'язь.
12.	12	2	Лабораторна робота №12. Написання слова використовуючи лігатуру шрифту в'язь.
13.	13	2	Лабораторна робота №13. Написання афоризму використовуючи лігатуру шрифту в'язь у колі.
14.	14	2	Лабораторна робота №14. Написання речення використовуючи лігатуру шрифту в'язь у квадраті.
15.	15	2	Лабораторна робота №15. Написання речення використовуючи лігатуру шрифту в'язь у трикутнику.
16.	16,17	4	Лабораторна робота №16. Набуття навичок накреслення конструктивних елементів літер абетки слов'янської писемності зі свідомо визначеними характеристиками. Написання стовпчика вірша, використовуючи шрифт скоропис.
17.	18,19	3	Лабораторна робота №17. Набуття навичок використання слов'янської писемності у створенні монограми.
18.	20,21, 22,23	8	Лабораторна робота №18. Набуття навичок використання слов'янської писемності у створенні каліграми.

4.3. Завдання для самостійної роботи:

Самостійна робота №1. Створення авторського рішення Ломбардського версалу на основі однієї літери з готичних середньовічних шрифтів.

Самостійна робота №2. Створення святкового напису використовуючи лігатуру шрифту в'язь.

4.4. Забезпечення освітнього процесу

Півгрупові заняття проводяться в художній лабораторії, для виконання творчих аудиторних завдань та завдань самостійної роботи; проходження тестування (поточний, рубіжний, підсумковий контроль). Лабораторія має бути оснащена проєктором та персональним комп'ютером з підключенням до Інтернет для візуального супроводження, демонстрації презентацій, комунікації та опитувань.

5. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Іспит

У кінці семестру передбачений іспит, що проводиться у формі тестування та виконання практичного завдання. Тест складається з 30 питань, в яких по 3 варіанти відповіді (1 бал за кожен правильну відповідь) – **30** балів. Практичне завдання: розробка власної монограми. Матеріали: папір формату А4, чорна туш, прості олівці, лінійка, маркери, лінери - **10** балів. Максимальна оцінка **40** балів

Перелік питань, що виносяться на іспит:

1. Шрифт і гарнітура.
2. Антиква.
3. Гротеск.
4. Серіф.
5. Дукт.
6. Прописні та рядкові шрифти.
7. Друковані та рукописні шрифти.
8. Шрифти з серіфами та без серіфів.
9. Форми збереження інформації у культурі Месопотамії.
10. Клинопис.
11. Форми збереження інформації у культурі фінікійців.
12. Піктограма.
13. Ієрогліфи.
14. Фонетичне (абеткове) письмо.
15. Характерні особливості шрифту «Устав».
16. Скоропис.
17. Характерні особливості шрифту «Полуустав».
18. Основні види готичного шрифту.

- 19.Шрифт текстура.
- 20.Шрифт фрактура.
- 21.Шрифт ротунда.
- 22.Шрифт швабахер.
- 23.Шрифт бастарда.
- 24.Шрифти Англе, ломбардські версали.
- 25.Форми знаків для збереження інформації у культурі слов'ян.
- 26.Черти та рези.
- 27.Гліптичні знаки.
- 28.Характерні особливості шрифту «В'язь».
- 29.Лігатури.
- 30.Тексти, для яких призначені гарнітури з серіфами (засічками).
- 31.Шрифти для художньо-літературних текстів.
- 32.Шрифти для реклами на білбордах.
- 33.Форми збереження інформації в культурі Давньої Греції.
- 34.Абеткове письмо.
- 35.Неабеткове письмо.
- 36.Ідеографічне письмо.
- 37.Форми знаків для збереження інформації у культурі Середньовічної Європи.
- 38.Кельтські руни.
- 39.Романські шрифти.
- 40.Готичні шрифти.
- 41.Шрифти для друку.
- 42.Різновиди антикв та різновиди гротескних шрифтів.
- 43.Рунічні знаки.
- 44.Ідеографічні знаки.
- 45.Каліграми.
- 46.Монограми
- 47.Екслібрис.
- 48.Мнемограми, петрогліфи.
- 49.Малюнки печери Ласко.
- 50.Графічні технік монограми.
- 51.Франциск Скорина.
- 52.Йоганн Гутенберг.
- 53.Родина шрифтів, яка найбільше підходить для читання з екрану.
- 54.Гельветика.
- 55.Акциденція.
- 56.Поява гротескних шрифтів.
- 57.«Контрастність» шрифту.
- 58.Жирний, напівжирний, нормальний, світлий шрифти.
- 59.Шрифт, що імітує рукописний різною товщиною пера.
- 60.Бустрафедон.

«0» варіант екзаменаційного питання з тесту
 Який папір для друку створив Джон Баскервіль?

- A. *верже папір.*
- B. *вселенський папір.*
- C. *торшон папір.*

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

№	Вид діяльності (завдання)	Максимальна кількість балів
1	Лабораторна робота №1	3
2	Лабораторна робота №2	3
3	Лабораторна робота №3	3
4	Лабораторна робота №4	3
5	Лабораторна робота №5	3
6	Лабораторна робота №6	3
7	Лабораторна робота №7	3
8	Лабораторна робота №8	3
9	Лабораторна робота №9	3
10	Лабораторна робота №10	3
11	Лабораторна робота №11	3
12	Лабораторна робота №12	3
13	Лабораторна робота №13	3
14	Лабораторна робота №14	3
15	Лабораторна робота №15	3
16	Лабораторна робота №16	3
17	Лабораторна робота №17	3
18	Лабораторна робота №18	3
19	Самостійна робота №1	3
20	Самостійна робота №2	3
21	Іспит	40
	Всього	100

6.1. Критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти на лабораторних заняттях

Навчальна дисципліна «Шрифти» передбачає переважно індивідуальну роботу. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин навчання може відбуватись в дистанційному (онлайн) режимі за погодженням із керівником курсу, із презентуванням виконаних завдань під час консультації викладача.

Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.

Ліквідація заборгованості відбувається протягом 1 тижня після встановленого терміну. Завдання, які не виконані у встановлений термін, оцінюються викладачем в межах 50% звичайної оцінки.

Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності: при використанні Інтернет-ресурсів та інших джерел інформації здобувач повинен вказати джерело, використане під час виконання завдання.

У разі виявлення факту плагіату здобувач отримує за завдання 0 балів і повинен повторно виконати завдання.

Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

Якісними критеріями оцінювання роботи здобувача вищої освіти на лабораторному занятті є:

1. Повнота виконання завдання: елементарна, фрагментарна, неповна, повна.
2. Рівень самостійності здобувача: під керівництвом викладача, консультація викладача, самостійно.
3. Рівень навчально-пізнавальної діяльності: репродуктивний, алгоритмічний, продуктивний, творчий.

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
3 бали	Робота виконана на високому художньому та технологічному рівні у повному обсязі, здобувач демонструє високий рівень застосування теоретичних знань на практиці.
2,5 бали	Робота виконана на високому художньому рівні у повному обсязі, але із незначними неточностями.
2 бали	Робота виконана у повному обсязі, однак здобувач звертався за консультаціями до викладача, є наявні неточності у виконанні.
1,5 бали	Здобувач виконав більшу частину поставлених в лабораторній роботі завдань, потребував допомоги викладача, при поясненні результатів не здатний до глибокого і всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускає істотні неточності та помилки. Графічна частина представлених робіт виконана на задовільному рівні.
1 бал	Оцінюється робота здобувач, який не володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхово розкриває послідовність практичних завдань.
0 балів	Здобувач не в змозі виконати завдання лабораторної роботи.

6.2. Критерії оцінювання самостійної роботи

Якісними критеріями оцінювання самостійних завдань здобувача є:

1. самостійність виконання завдання;
2. правильність, точність, оптимальність реалізації

- поставленого завдання;
3. завершеність завдання;
 4. вміння захищати результати виконаного завдання.

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
<i>3 бали</i>	Оцінюється робота здобувача, який виконав самостійну роботу, на високому художньому та технологічному рівні у повному обсязі, здобувач демонструє високий рівень застосування теоретичних знань на практиці.
<i>2,5 бали</i>	Оцінюється робота здобувача, який виконав самостійну роботу, на доброму художньому рівні у повному обсязі, але із незначними неточностями.
<i>2 бали</i>	Оцінюється робота здобувача, який виконав самостійну роботу на достатньому рівні із значною кількістю недоліків і помилок.
<i>1 бал</i>	Оцінюється робота здобувача, який частково виконав самостійну роботу із значними художніми помилками, неточностями та недоліками на задовільному рівні.
<i>0 балів</i>	Здобувач не в змозі виконати завдання самостійної роботи.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

7.1. Основні:

1. Куленко М. Я. Графічний дизайн: мистецтво шрифту. Книга 2 : навчальний посібник / За ред.. проф. Є. А. Антоновича. – К. : Альтерпрес, 2015. – 156 с., іл.
2. Мітченко В. Каліграфія. Взаємовпливи шрифтів: теорія і практика; кирилиця і латиниця; історія і сучасність / В. Мітченко. – К. : Laurus, 2018. – 288 с.
3. Одробінський Ю.В. Особливості використання акцидентних шрифтів в дизайні плакатів // VII Міжнародна науково-практична конференція «Стан та перспективи розвитку культурологічної науки»: збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції, (17 листопада 2021 р.) / [редкол.: В. Л. Мозговий (гол. ред.) та ін.]. – Миколаїв : ВП «МФ КНУКіМ», 2021. – С. 101-104.
4. Палійчук О. Методика навчання каліграфічного письма: навчальний посібник / О. Палійчук. – Вид. 2-ге. – Чернівці: Букрек, 2015. – 344 с.
5. Calligraphy for Beginners – Learn How to Do Calligraphy. – Your Calligraphy Tutor, 2015. – 52 p.
6. Dean Peggy. The Ultimate Brush Lettering Guide: A Complete Step-By-Step Creative Workbook / Peggy Dean. – New York : WatsonGuptill, 2018. – 138 p.
7. Edmonds Lucy. Modern Calligraphy: A Step-by-Step Guide to Mastering the Art of Creativity / Lucy Edmonds. – London : Orion Publishing Group Ltd, 2017. – 114 p.
8. Ferraro Cari. The Complete Book of Calligraphy & Lettering: A Comprehensive

- Guide to More Than 100 Traditional Calligraphy and Hand-Lettering Techniques / Cari Ferraro, Eugene Metcalf, Arthur Newhall, John Stevens. – Minneapolis : Quarto Publishing Group USA Inc., 2018. – 239 p.
9. Richardson Sarah. Copperplate Calligraphy From a to Z: A Step-By-Step Workbook for Mastering Elegant, Pointed-Pen Lettering / Sarah Richardson. – Ulysses Press, 2018. – 150 p.
 10. Sullivan Jane. Calligraphy: A Comprehensive Guide to Beautiful Lettering / Jane Sullivan. – Peter Pauper Press, Inc., 2016. – 225 p.
 11. Sy Abbey. Hand Lettering A to Z: A World of Creative Ideas for Drawing and Designing Alphabets / Abbey Sy. – Quarto Publishing Group USA Inc., 2017. – 129 p.
 12. Sy Abbey. The Complete Photo Guide to Hand Lettering and Calligraphy: The Essential Reference for Novice and Expert Letterers and Calligraphers / Abbey Sy. – Minneapolis : Quarto Publishing Group USA Inc., 2018. – 405 p.
 13. Wagner Jen. Happy Hand Lettering: Simple Calligraphy Techniques to Bring Your Words to Life / Jen Wagner. – Blue Ash : North Light Books, 2017. – 325 p.